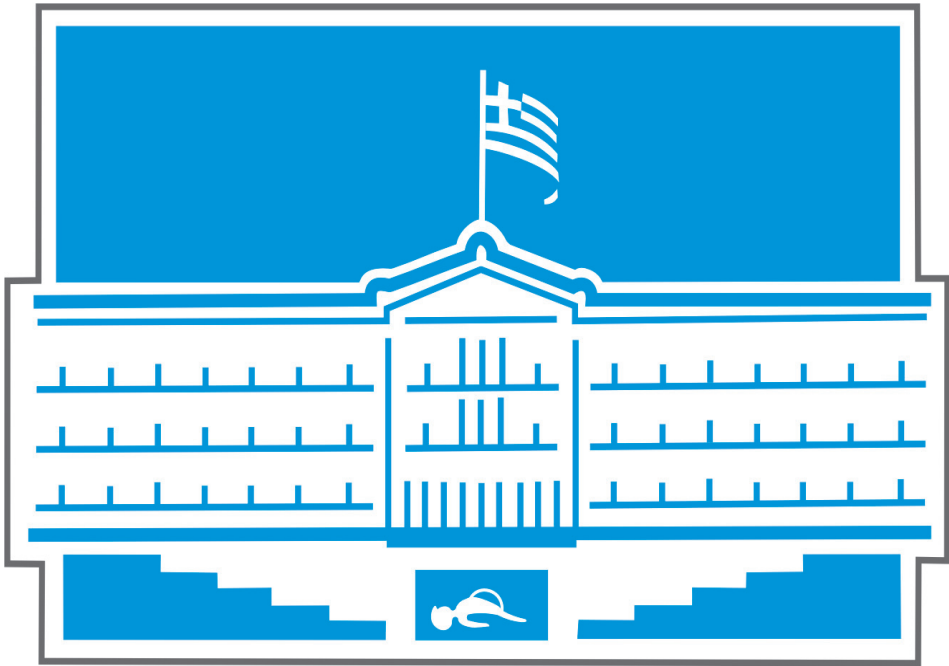

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2005

*«Να υπερασπίζω με πίστιν και αφοσίωσιν, μέχρι της τελευταίας ρανίδος του
αίματός μου, τας Σημαίας.
Να μην τας εγκαταλείπω, μηδέ ν' αποχωρίζομαι ποτέ
απ' αυτών.»*

(Από τον Στρατιωτικό Όρκο)

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Αντιστράτηγος Παναγιώτης Κωνσταντόπουλος

ΥΠΟΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Υποστράτηγος Ιωάννης Στρούζας

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

5ου ΓΡΑΦΕΙΟΥ

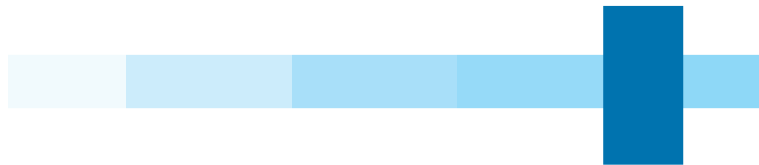
(Συγγραφόμενης Ιστορίας)

Ταξίαρχος Κων/νος Τσιμόγιαννης

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ-

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ

Ίλχος Βασίλειος Αναστασόπουλος

Πρόλογος

Διευθυντή Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού

Η εθνική έξαρση των Ελλήνων και οι εκδηλώσεις που συνόδεψαν την Εθνική μας ομάδα Ποδοσφαίρου στην πορεία κατάκτησης του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος στη Λισαβόνα και στη συνέχεια τις νίκες των Ολυμπιονικών μας στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το καλοκαίρι του 2004, έφεραν στο προσκήνιο, ως κυρίαρχο σημείο αναφοράς, την εθνική μας σημαία.

Συνειδητοποιήσαμε στις μεγάλες αυτές στιγμές, ότι μπορούμε ως Έλληνες να εκδηλώνουμε ενωμένοι με υπερηφάνεια την εθνική μας ταυτότητα, προτάσσοντας το εθνικό μας σύμβολο.

Η σημαία μας, το ιερότερο σύμβολο του Έθνους, περικλείει στις πτυχές της τους αγώνες, τις θυσίες και τις μαρτυρίες της ελληνικής ψυχής, εκφράζει την εθνική μας ενότητα, τη θρησκευτική μας πίστη, ενσαρκώνει τα οράματα του λαού μας για ελευθερία και δημοκρατία, εμπνέει και μεταμορφώνει τους πολεμιστές σε ήρωες, και μας ωθεί πιο ψηλά, πάντα μπροστά, μόνο σε νίκες.

Η σημαία δίνει υλική υπόσταση στην έννοια του Έθνους, και σ' αυτήν οι στρατευμένοι ορκίζονται πίστη και αφοσίωση στην πατρίδα. Μ' αυτήν και γι' αυτήν αγωνίζονται, αυτήν υπόσχονται να προασπίζουν μέχρι την τελευταία ρανίδα του αίματός τους, θυσιάζοντας τη ζωή τους, όποτε χρειασθεί.

Εγκατάλειψη ή απώλεια της σημαίας κατά τη μάχη, αποτελεί αιώνια καταισχύνη.

Κατάληψη – λάφυρο εχθρικής σημαίας, χαρακτηρίζεται ως το πολυτιμότερο τρόπαιο νίκης, ενθουσιάζει και πληροί με χαρά, τιμή και δόξα τους μαχητές.

Σήμερα, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όλες οι παραδοσιακές εκφάνσεις κάθε κράτους μέλους (Δίκαιο, νόμισμα, φόροι, στρατός) υποχωρούν, αλλοτριώνονται και αυτοαναιρούνται μπροστά στο ευρωπαϊκό κεκτημένο. Η σημαία όμως, το εθνικό σύμβολο κάθε κράτους, αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο πάνω στον οποίο συσπειρώνονται οι λαοί, για να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα.

Ως έθνος, έχουμε υπέρτατο χρέος να διαφυλάξουμε «ως κόρην οφθαλμού» τη σημαία μας, το σύμβολο της εθνικής μας ταυτότητας, για να επιβιώσουμε εθνικά σ' έναν καινούριο κόσμο με διευρυμένα και χαλαρά σύνορα, που μεταβάλλεται πληθυσμιακά, θρησκευτικά και πολιτιστικά κάτω από τις συνθήκες που διαμορφώνουν η Ευρωπαϊκή Ένωση, το ΝΑΤΟ και η παγκοσμιοποίηση.

Η συγγραφή του παρόντος πονήματος αποτέλεσε πρώτη επιλογή της Διεύθυνσης της ΔΙΣ με στόχο να συμβάλλει στην πληρέστερη ενημέρωση όλων μας. Ως σκοπός τέθηκε η λεπτομερής καταγραφή της ιστορικής διαδρομής και καθιέρωσης της σημαίας ως εθνικού μας συμβόλου, η ανάδειξη των δυνάμεων που περικλείει και η συνυφασμένη με τους αγώνες του έθνους και την ψυχή του Έλληνα λειτουργία της.

Αισθανόμαστε τη συγγραφή της ιστορίας της σημαίας ως υποχρέωση και ως απόδοση ελάχιστου φόρου τιμής σ' όλους εκείνους που αγωνίστηκαν κάτω από τη σκέπη της, προασπιζόμενοι τα ιδανικά της φυλής και κυρίως σ' αυτούς που χάθηκαν στα πεδία των μαχών, επώνυμους και ανώνυμους, για την ελευθερία της πατρίδας μας.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί νέο, ολοκληρωμένο έργο που χαρακτηρίζεται από πληρότητα και σαφήνεια.

Στον συγγραφέα Ίλαρχο Αναστασόπουλο Βασίλειο που υπηρετεί στη ΔΙΣ και σ' όλους αυτούς που εργάστηκαν και συνέβαλαν στην έκδοση, αξίζουν συγχαρητήρια.

Αθήνα
Μάρτιος 2005

Αντγος Παναγιώτης Κωνσταντόπουλος
Διευθυντής

Η πρόσοψη του νεοκλασικού κτιρίου στο οποίο στεγάζεται η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού

Εισαγωγή

Στο άκουσμα της λέξης σημαία ή με τη στιγμιαία στροφή του βλέμματος προς μια σημαία που κυματίζει, αυτόματα ενεργοποιούνται λανθάνοντες συνειρμοί και συναισθήματα. Το αναρτημένο σε κοντάρι (κοντός) «απλό τεμάχιο υφάσματος» μ' ένα ή περισσότερα χρώματα και σύμβολα εξυπηρετεί αρχικά την ανάγκη του ανθρώπου να ανήκει σε μια ομάδα, σε μια φυλή, σ' ένα κράτος. Αποτελεί το κοινό σημείο, την κοινή αναφορά ενός συνόλου ανθρώπων, οργανωμένο σε μία κρατική οντότητα. Η έννοια της σημαίας είναι συνδεδεμένη με την οργάνωση του κράτους. Ωστόσο, η ιδιαιτερότητα του Ελληνικού έθνους ανέδειξε τη σημαία σε εθνικό σύμβολο, απογυμνώνοντάς την από την καθαρά εννοιολογική σημασία της.

Ο ρόλος και η λειτουργία της σημαίας δεν περιορίζεται απλά και μόνο στην τυπική διάκριση μεταξύ των κρατών, αλλά υπερβαίνει κατά πολύ αυτή την πρακτική χρήση της. Η σημαία είναι το ιερότερο σύμβολο που μέσα από τις παραστάσεις - σύμβολα και τα χρώματά της κωδικοποιεί την ιστορία και το γίνεσθαι ενός λαού, συμπυκνώνει τους αγώνες και τις θυσίες του, και σηματοδοτεί την παρουσία του στον ανθρώπινο πολιτισμό. Εκφράζει και περικλείει τη θρησκευτική πίστη και τα οράματα του, και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιδέα της ελευθερίας και της ανεξαρτησίας. Η ύπαρξη πολεμικών σημαιών υποδηλώνει την αγάπη και τους δεσμούς με την πατρίδα και είναι συνυφασμένη με την τιμή των πολεμιστών. Οι στρατευμένοι ορκίζονται εθελουσία για να την προστατεύσουν και η κυρίευση της πολεμικής σημαίας του εχθρού στο πεδίο της μάχης προκαλεί ανείπωτη χαρά και ενθουσιασμό στο νικητή και αισχύνει τον ηττημένο.

Το συγκεκριμένο πόνημα αποτελεί μια πολύ μικρή προσπάθεια να καταγραφεί ακροθιγώς η ιστορική διαδρομή της Ελληνικής Σημαίας.

ΑΘΗΝΑ
Μάρτιος 2005

Ίλχος Βασίλειος Αναστασόπουλος
Ιστορικός

Πίνακας Περιεχομένων

	Σελίδα
Η Ιστορία της Σημαίας.....	1
Η Εμφάνιση των Πρώτων Ελληνικών Σημαιών.....	6
Η Καθιέρωση της Πρώτης Επίσημης Εθνικής Σημαίας.....	12
Διάφορες Σημαίες της Νεότερης Εποχής.....	15
Νόμοι και Διατάγματα που αφορούν στην Εθνική Σημαία....	17
Η Επίσημη Εθνική Σημαία Σήμερα.....	19
Η Ιστορία Ελληνικής Πολεμικής Σημαίας.....	21
Η Πολεμική Σημαία Σήμερα.....	23
Γενικές Διατάξεις περί Σημαίας.....	26
Επίλογος.....	28
Βιβλιογραφία.....	30
Νόμοι και Διατάγματα.....	31
Πηγές φωτογραφιών.....	32

Ο Έλληνας οπλίτης (δεξιά) κρατά ασπίδα με έμβλημα τον Πήγασο (εσωτερικό κύλικος του 5ου π.Χ. αι.)

Η Ιστορία της Σημαίας

Οι αρχαίοι Έλληνες δεν χρησιμοποιούσαν σημαίες, με την αυστηρή έννοια του όρου, αλλά διάφορα διακριτικά σημεία, τα λεγόμενα επίσημα, που διακοσμούσαν τις ασπίδες τους. Τα επίσημα περιλάμβαναν παραστάσεις ζώων και πτηνών (ίππος, φίδι, αετός κ.λπ), μυθικών τεράτων (Μέδουσα, Σφίγγα κ.ά.), σύμβολα (οφθαλμός, ρόδο, αφηρημένα ή μη κ.λπ), γράμματα (Λ, Α, Μ κ.λπ), και ποικίλες συμβολικές παραστάσεις (Εικ. 1,2) Κατά αυτό τον τρόπο, πιθανότατα, η ασπίδα να επιτελούσε το ρόλο της σημαίας. Τα πολεμικά πλοία χρησιμοποιούσαν επίσημα ή σημεία (Ηρό-

Εικ. 1 : Ο ρόδακας, ως σύμβολο στην ασπίδα ενός έφιππου πολεμιστή

δοτος, Θουκυδίδης) και παράσημα (Πλούταρχος), διακριτικά σημεία που υψώνονταν στο πρωραίο κατάρτι. Επίσης, ήταν σε χρήση η φοινικίδα, ένα κομμάτι υφάσματος με βαθυκόκκινο χρώμα, από όπου πήρε και το όνομά της. Οι φοινικίδες χρησιμοποιούνταν ως στοιχεία αναγνώρισης και σήμαιναν την έναρξη, με την ανύψωσή τους ή τη λήξη της μάχης, με την καταβίβασή τους. Εκτός από την πολεμική τους χρήση, οι κόκκινες σημαίες χρησιμοποιούνταν και στις δημόσιες συνελεύσεις της Εκκλησίας του Δήμου.

Εικ. 2 : Η κεφαλή ταύρου κοσμήει την ασπίδα ενός πολεμιστή

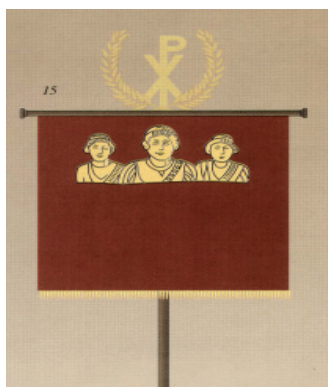
Κατά τους αλεξανδρινούς χρόνους, εκτός από το δεκαεξάκτινο αστέρι της Βεργίνας, χρησιμοποιήθηκαν ευρύτατα και οι φοινικίδες, αναρτώμενες στις σάρισες και επιτελούσαν τον ίδιο σκοπό. Αργότερα, αποτέλεσαν σημαίες επίλεκτων μονάδων του μακεδονικού στρατού, ενώ στη συνέχεια υιοθετήθηκαν από όλα τα στρατιωτικά σώματα των Μακεδόνων.

Στη ρωμαϊκή περίοδο, η σημαία ονομαζόταν «σίγνο» (λατ. Signum, σημείο). Αρχικά τα σίγνα ήταν ειδώλια ζώων ή πτηνών, τα οποία στερεώνονταν πάνω σε κοντό, ενώ αργότερα πήραν τη μορφή υφασμάτων σημαίων, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από την ποικιλία χρωμάτων, σχημάτων και παραστάσεων. Επί εποχής του στρατηγού Μάριου Γάιου (157-86 π.Χ.), το «σίγνο» ήταν κόκκινη σημαία και απεικόνιζε έναν ασημένιο αετό, σύμβολο της δύναμης του Δία, με ανοικτές φτερούγες και χρυσούς κεραυνούς στους όνυχες, ενώ ο κοντός της σημαίας διακοσμούταν με μεταλλικές πινακίδες, στέμματα, μορφές αυτοκρατόρων κ.ά. Τα σίγνα χρησιμοποιήθηκαν ως σημεία αναφοράς για τους στρατιώτες κάθε λεγεώνας, ενώ για

το ιππικό έφεραν την ονομασία vexilla. Θεωρούνταν ιερά σύμβολα και φυλάσσονταν από άνδρες της αυτοκρατορικής φρουράς. Επίσης, ήταν σε χρήση τα φλάμπουρα (φλάμουλες) (λατ. Flammulae), τα οποία ήταν σημαίες σε σχήμα φλόγας, με δύο ή και τρεις ερυθρές και κυανές «γλώσσες» (Εικ. 3). Τέλος, οι μεγάλες πόλεις, όπως το

Εικ. 3 : Φλάμουλες με τρεις «γλώσσες», δύο κυανές και μία ερυθρή

Εικ. 4 : Αναπαράσταση του λαβάρου του Μ. Κωνσταντίνου

Βυζάντιο στην Προποντίδα - η σημαία του ήταν κόκκινη και έφερε την ημισέληνο (σύμβολο της Άρτεμης) - η Μίλητος στα παράλια της Μικράς Ασίας κ.ά. διατήρησαν, και μετά την κατάκτησή τους από τους Ρωμαίους, τις ιδιαίτερες σημαίες τους, τις οποίες ύψωναν στα εμπορικά τους πλοία.

Το ειδωλολατρικό σίγνο αντικαταστάθηκε από τον Μ. Κωνσταντίνο, κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του εναντίον του Μαξεντίου τον Οκτώβριο του 312 μ.Χ. Επειδή τη βάση του στρατεύματός του αποτελούσαν χριστιανοί, ο Μ. Κωνσταντίνος προσπαθούσε να επινοήσει διάφορες μεθόδους για να ανυψώσει το ηθικό τους και να πολεμήσουν με γενναιότητα και θάρρος. Η εμφάνιση ενός φωτεινού σταυρού με την επιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ», ως θεϊκού οράματος, στο μεσημεριάτικο ηλιόλουστο ουρανό έδωσε την απάντηση και η σημαία που σχεδιάστηκε, ονομάστηκε λάβαρο (Εικ. 4). Έκτοτε ο σταυρός, ένα χριστιανικό σύμβολο, αντικατέστησε τον αετό. Στη συνέχεια, το λάβαρο του Μ. Κωνσταντίνου αποτέλεσε την αυτοκρατορική σημαία, ενώ ο στρατός χρησιμοποιούσε κίτρινη σημαία με το χριστόγραμμα, σε μαύρο χρώμα, στο μέσο της. Ο τύπος της σημαίας αυτής ίσχυε και για το ναυτικό, ταυτόχρονα με μία άλλη, η οποία ήταν λευκή με γαλάζιο σταυρό στο μέσο. Σε κάθε μια από τις κόγχες του σταυρού υπήρχε το γράμμα Β, που σήμαινε Βασιλεύς – Βασιλέων – Βασιλεύων – Βασιλευόντων ή μετέπειτα Βασιλεύ – Βασιλέων – Βασιλέα – Βοήθει. Παράλληλα, συνεχίστηκε η χρήση της φοινικίδας, κυρίως στο ναυτικό, και των σημαιών των διαφόρων πόλεων, με τη διαφορά ότι τώρα υπήρχε συν-

δυνασμός ειδωλολατρικών και χριστιανικών συμβόλων, όπως π.χ. ανεστραμμένη ημισέληνος και χριστόγραμμα. Ο σταυρός αντικαταστάθηκε για λίγο από τον αετό στη βυζαντινή σημαία επί αυτοκράτορα Ιουλιανού (361-363), ο οποίος ήταν λάτρης της αρχαίας Ελλάδας και του Δωδεκαθέου. Μετά το θάνατό του, ο αετός με την κεφαλή προς τα δεξιά, όχι μόνο δεν καταργήθηκε, αλλά καθιερώθηκε ως επίσημη σημαία του Βυζαντίου, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να τονιστεί το μεγαλείο και η δύναμη της αυτοκρατορίας. Ο πολεμικός στόλος υιοθέτησε διαφορετική σημαία από τον στρατό, η οποία απεικόνιζε την εικόνα της Παναγίας, το χριστόγραμμα και τον αετό με ανοικτές φτερούγες. Αρχικά ήταν κόκκινη και αργότερα κυανόλευκη, και διατηρήθηκε έτσι μέχρι την εποχή των Κομνηνών (11ος-12ος αι.).

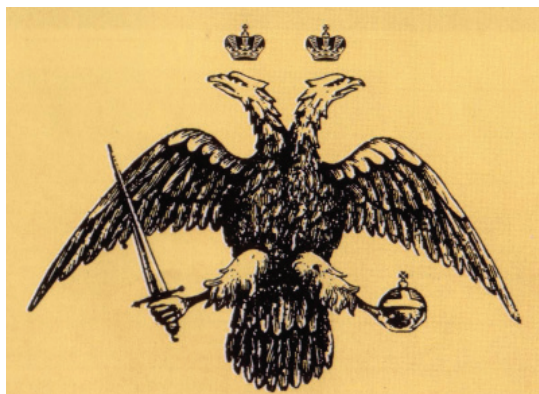
Ο ιδρυτής της δυναστείας των Κομνηνών, Ισαάκιος Κομνηνός (1057-1059) υιοθέτησε το θυρεό της οικογένειάς του ως τη νέα σημαία του κράτους. Η μορφή του φτερωτού αετόμορφου δικέφαλου θηρίου έλκει την καταγωγή του από την παράδοση της Παφλαγονίας, τόπο καταγωγής του αυτοκράτορα, ο οποίος την απλοποίησε σ' έναν δικέφαλο αετό με ανοικτές

Εικ. 5 : Αναπαράσταση της σημαίας του αυτοκράτορα Ισαάκιου Κομνηνού

φτερούγες και ανοικτούς όνυχες (Εικ. 5). Το Οικουμενικό Πατριαρχείο υιοθέτησε τον αετό, προσθέτοντας στο δεξί του πόδι ένα αυτοκρατορικό σκήπτρο και στο αριστερό μία ποιμαντορική ράβδο.

Στη διάρκεια της Λατινοκρατίας, οι Φράγκοι και τα κράτη που προέκυψαν

Εικ. 6 : Αναπαράσταση της σημαίας που κυμάτιζε μέχρι την Άλωση της Πόλης.

και διεκδίκησαν το πρόνομιο του συνεχιστή του Βυζαντίου, οικειοποιήθηκαν τον δικέφαλο αετό. Το κράτος της Νίκαιας υπό τον Ιωάννη Γ΄ Βατατζή (1222-1254) παράλλαξε το έμβλημα, και ο δικέφαλος αετός κρατούσε ρομφαία στο δεξί του πόδι και υδρόγειο με σταυρό στην κορυφή στο αριστερό, ενώ διατηρήθηκε η επίστεψη του ενδιάμεσου των κεφαλών του αετού. Μετά την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο (1261-1282), προστέθηκαν στέμματα πάνω από τα δύο κεφάλια του αετού (Εικ. 6). Το χρώμα της σημαίας ήταν κίτρινο και έφερε χρυσά κρόσσια. Ο τύπος της σημαίας αυτής διατηρήθηκε μέχρι την πτώση της «Βασιλίδος των Πόλεων», στις 29 Μαΐου 1453.

Η Εμφάνιση των Πρώτων Ελληνικών Σημαιών

Η εμφάνιση ποικίλων αυτοσχέδιων σημαιών στα διάφορα επαναστατικά κινήματα που εκδηλώθηκαν την επαύριον της Άλωσης, καταδείκνυε αφενός την επιθυμία του υπόδουλου ελληνισμού να υιοθετήσει ένα κοινό σύμβολο που θα προσδιόριζε την εθνική του ταυτότητα, και αφετέρου τον τοπικιστικό χαρακτήρα των κινήματων αυτών. Η διατήρηση του βυζαντινού μονοκέφαλου ή δικέφαλου αετού σε συνδυασμό με το σταυρό ή την εικόνα ενός Αγίου που αποτελούσαν τα στοιχεία συσπείρωσης των χριστιανών, συνιστούσαν τα κυριότερα κοινά σύμβολα των σημαιών αυτών.

Εικ. 7 : Αναπαράσταση της σημαιάς των Σπαχήδων

Εικ. 8 : Αναπαράσταση της τρίχρωμης σημαιάς του Ρήγα Φεραίου

Από τις σημαιές της προεπαναστατικής περιόδου ενδεικτικά αναφέρουμε εκείνη των Σπαχήδων (σώμα χριστιανών ιππέων-πολεμιστών στην υπηρεσία της Υψηλής Πύλης από τον 15ο μέχρι τον 17ο αι.), η οποία ήταν χρώματος λευκού με γαλάζιο σταυρό, στη μέση του οποίου εικονιζόταν ο Άγιος Γεώργιος (Εικ. 7), και τη χρησιμοποιούσαν μόνο στην Ήπειρο, και τη σημαία του Ρήγα Φεραίου (1757- 1798), η οποία ήταν τρίχρωμη (κόκκινη, λευκή και μαύρη σε οριζόντιες σειρές) και απεικόνιζε το ρόπαλο του Ηρακλή και τρεις σταυρούς πάνω σε αυτό (Εικ. 8). Στην περιοχή της Στερεάς Ελλά-

δας (Ρούμελη) κυριάρχησε ο μονοκέφαλος ή δικέφαλος αετός με τον σταυρό, ο λεγόμενος σταυραετός, ενώ στην Πελοπόννησο (Μοριάς), οι σημαίες απεικόνιζαν μορφές Αγίων και το σύμβολο του σταυρού, μαζί με διάφορες θρησκευτικές ή άλλες ρήσεις.

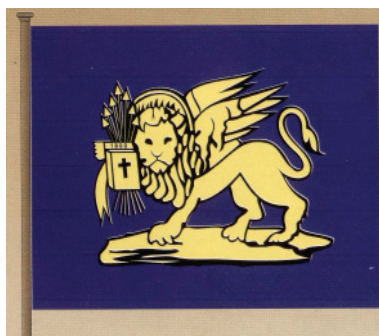
Η ονοματολογία και η χρήση των σημαιών παρουσιάζουν ποικιλία. Υπήρχαν τα γνωστά φλάμπουρα, τα οποία ήταν συνήθως μονόχρωμα, έφεραν σταυρό, και χρησιμοποιούνταν από τους Αρματολούς και Κλέφτες στα πανηγύρια και τις εορτές, και τα μπαϊράκια, τα οποία ήταν δίχρωμες πολεμικές σημαίες που συνδύαζαν το κόκκινο με το λευκό ή το κυανό, μαζί πάντα με τον σταυρό. Οι Τούρκοι αποκαλούσαν τα μπαϊράκια πατσαβούρες ή παλιόπανα, εκφράζοντας έτσι την καταφρόνησή τους για τα σύμβολα των Ελλήνων. Τα φλάμπουρα και τα μπαϊράκια φέρονταν σε κοντάρι (κοντός) με επίστεψη σιδερένιο σταυρό με αιχμηρή απόληξη, ενώ το κάτω μέρος του κοντού (σαυρωτήρ) ήταν επίσης μυτερό για να στερεώνεται στο έδαφος (Εικ. 9). Οι σημαιοφόροι, οι αποκαλούμενοι μπαϊρακτάρηδες ή φλαμπουριάρηδες, δεν επιλέγονταν τυχαία, αλλά ανάμεσα σε αυτούς που διακρίνονταν στο πεδίο της μάχης για τη γενναιότητα και το θάρρος τους, σε συνδυασμό με το παράστημα και τη λεβεντιά. Η θέση του σημαιοφόρου ήταν τιμητική και συνάμα πολύ δύσκολη, αφού ουσιαστικά αποτελούσε τον φύλακα της τιμής του στρατιωτικού σώματος. Η σημαία τιμά τον φέροντα και όχι εκείνος τη σημαία, αλλά και ο σημαιοφόρος πρέπει να είναι αντάξιος της τιμής που του γίνεται.

Εικ. 9 : Επίστεψη
σημαίας της
Επανάστασης

Τέλος, υπήρχαν οι παντιέρες που χρησιμοποιούνταν από τους ναυτικούς.

Το 1800, τα Επτάνησα απέκτησαν την αυτονομία τους υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου και αποτέλεσαν την πρώτη αυτόνομη ελληνική πολιτεία με τη δική της επίσημη και αναγνωρισμένη σημαία. Το σύμβολο της Ιονίου Πολιτείας ήταν κυανού χρώματος και απεικόνιζε τον φτερωτό λέοντα της Βενετίας, σε κιτρινωπό χρώμα, να κρατάει το Ευαγγέλιο, από το οποίο εκπηδούσαν επτά λόγχες σε δέσμη, που συμβόλιζαν τα επτά νησιά της Πολιτείας (Εικ. 10).

Εικ. 10 : Αναπαράσταση της σημαίας της Ιονίου Πολιτείας

Λίγο πριν την επίσημη έναρξη και κατά το πρώτο έτος της Επανάστασης, και ενώ οργανωμένο ελληνικό κράτος δεν υφίστατο, χρησιμοποιήθηκαν διάφορες σημαίες με ποικίλες παραστάσεις, οι οποίες εξυμνούσαν την παράδοση της πατρίδας και εξέφραζαν τη θρησκευτική πίστη κάθε οπλαρχηγού. Το σύμβολο του σταυρού εξακολουθούσε να αποτελεί το κοινό σημείο αναφοράς των σημαιών αυτών. Ορισμένα επαναστατικά σώματα, παράλληλα με τον σταυρό, χρησιμοποιούσαν την κουκουβάγια, το φίδι κ.ά. Κάθε σύμβολο, παράσταση και χρώμα είχε αλληγορική σημασία για τον σκλαβωμένο ελληνισμό π.χ. η άγκυρα συμβόλιζε την ελπίδα και την εμμονή για την επίτευξη του τελικού σκοπού, ο φοίνικας συμβόλιζε την αναγέννηση του έθνους μέσα από τις φλόγες της επανάστασης, το κόκκινο το αυτεξούσιο του ελληνικού λαού, το λευκό την αθωότητα και την αγνότητα του Αγώνα κ.λπ.

Την πρώτη επίσημη σημαία της Επανάστασης ύψωσε ο Αλέξανδρος Υψηλάντης στο Ιάσιο της Μολδαβίας, στις 22 Φεβρουαρίου 1821. Η σημαία αυτή ήταν τρίχρωμη, όπως και εκείνη του Ρήγα, στη μία όψη έφερε τον αναγεννώμενο φοίνικα με την επιγραφή «ΕΚ ΤΗΣ ΚΟΝΕΩΣ ΜΟΥ ΑΝΑΓΕΝΝΩΜΑΙ»

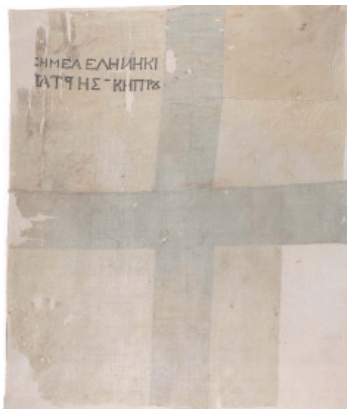

Εικ. 11 : Αναπαράσταση της σημαίας του Αλέξανδρου Υψηλάντη (δύο όψεις)

και στην άλλη πλευρά την εικόνα των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης με την επιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ», και χρησιμοποιήθηκε από τον Ιερό Λόχο στο Δραγατσάνι (Εικ. 11).

Ξεχωριστές προσωπικότητες και πρωταγωνιστές της εθνέγερσης των Ελλήνων χρησιμοποιούσαν δικές τους σημαίες. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης είχε σημαία λευκή με κυανό σταυρό στη μέση, ο Παπαφλέσσας γαλάζια με λευκό σταυρό - θεωρήθηκε, κατά κάποιο τρόπο, προπομπός της επίσημης σημαίας του ελληνικού κράτους - και ο Ανδρέας Μιαούλης λευκή με κίτρινο σταυρό στη μέση και την αναγραφή της χρονολογίας 1821 και της επιγραφής «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ», ενώ στο αριστερό άνω άκρο υπήρχε κυανό πλαίσιο με λευκές διαγώνιες λωρίδες και κόκκινο σταυρό στη μέση.

Με την εξάπλωση της Επανάστασης από την Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα στα υπόλοιπα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας εμφανίστηκαν κυρίως λευκές σημαίες με γαλάζιο ή ερυθρό σταυρό, με εικόνες Αγίων σε συνδυασμό με επιγραφές, όπως «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ», «Ή ΤΑΝ Ή ΕΠΙ ΤΑΣ» κ.ά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ποικιλίας και της διαφορετικότητας των σημαιών ήταν το γεγονός ότι οι

Εικ. 12 : Σημαία Κύπριων αγωνιστών του 1821

τρεις συνοικίες της Λιβαδειάς ύψωσαν η καθεμία τη δική της σημαία.

Η Κύπρος, αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνισμού, δεν έμεινε αμέτοχη στον Αγώνα για την ελευθερία. Ένοπλο σώμα Κυπρίων εθελοντών αγωνιστών κατέφθασε στην Αθήνα τον Απρίλιο του 1821 για να λάβει μέρος στην πολιορκία της Ακρόπολης. Το σώμα έφερε δική του σημαία, η οποία ήταν λευκή με κυανό σταυρό στη μέση και στο άνω αριστερό τεταρτημόριο έφερε την επιγραφή «ΣΗΜΕΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ – ΠΑΤΡΗΣ ΚΗΠΡΟΥ» (Εικ. 12).

Όσον αφορά στο ναυτικό, μετά τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή (1774), τα ελληνικά πλοία ταξίδευαν υπό ρωσική σημαία, τις λεγόμενες «ρούσικες πανδιέρες». Αυτές παρουσίαζαν χρωματική ποικιλία, αλλά κυριαρχούσαν εκείνες που έφεραν τρεις οριζόντιες ζώνες, λευκή, γαλάζια και κόκκινη. Όμως, στο πλαίσιο των προνομίων που παραχώρησε η Υψηλή Πύλη στους Έλληνες ναυτικούς προκειμένου να μην χάσει τον έλεγχο του εμπορίου, τα ελληνικά εμπορικά πλοία μπορούσαν να φέρουν τη λεγόμενη γραικοτουρκική σημαία (ραγιιάδικη Οθωμανική παντιέρα), η οποία συνίστατο από τρεις οριζόντιες ζώνες, μία γαλάζια πλαισιωμένη από δύο ερυθρές, χωρίς όμως σταυρό (Εικ. 13). Κατά

Εικ. 13 : Αναπαράσταση της παντιέρας που έφεραν τα ελληνικά εμπορικά πλοία μετά τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή

καιρούς όμως, χρησιμοποιήθηκαν και σημαίες άλλων κρατών, όπως η γαλλική, βενετική κ.ά.

Στις επαναστατικές σημαίες των τριών μεγάλων νησιών (Σπέτσες, Ύδρα και Ψαρά) κυριαρχούσαν τα αλληγορικά σύμβολα της σημαίας της Φιλικής Εταιρείας. Στο μέσο της σημαίας απεικονιζόταν το σύμβολο του σταυρού να πατάει πάνω σε ανεστραμμένη ημισέληνο, δεξιά του σταυρού η άγκυρα γύρω από την οποία τυλίγεται ένα φίδι (σύμβολο της δύναμης του Ελληνικού Έθνους) και η κουκουβάγια (σύμβολο της φρόνησης με την οποία έπρεπε να διεξαχθεί ο Αγώνας) που τσιμπάει τη γλώσσα του φιδιού, και από την άλλη πλευρά του σταυρού μία λόγχη ή σημαία με την κεφαλή του Θεμιστοκλή (Ύδρα). Επίσης, έφεραν τις επιγραφές «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ» (Σπέτσες και Ψαρά) (Εικ. 14) και «Ή ΤΑΝ Ή ΕΠΙ ΤΑΣ» (Ύδρα). Στη Σάμο υψώθηκαν τρεις διαφορετικές σημαίες.

Εικ. 14 : Σημαία πλοίου των Ψαρών (1821)

Η Καθιέρωση της Πρώτης Επίσημης Εθνικής Σημαίας

Κατά τη σύγκληση της Α΄ Εθνοσυνέλευσης των Ελλήνων στην Πιάδα της Επιδαύρου την 1η Ιανουαρίου 1822, συζητήθηκε και αποφασίστηκε, μεταξύ άλλων, η υιοθέτηση και καθιέρωση ενιαίας σημαίας για τον Αγώνα. Με το άρθρο ρδ΄ του Προσωρινού Πολιτεύματος ορίστηκε η νέα σημαία να φέρει το σύμβολο του σταυρού και τα χρώματα κυανό και λευκό. Στις 15 Μαρτίου 1822, το Εκτελεστικό Σώμα συνεδρίασε στην Κόρινθο και με το Διάταγμα 540 καθόρισε το σχήμα και τις λεπτομέρειες της σημαίας. Συγκεκριμένα, για τις

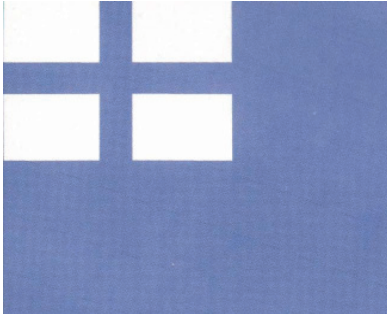

Εικ. 15 : Σημαία των ταγμάτων Πεζικού και των Φρουρίων

Εικ. 16 : Αναπαράσταση της σημαίας των πολεμικών πλοίων (1822)

Δυνάμεις Ξηράς (τάγματα Πεζικού και Φρούρια), η σημαία ήταν τετράγωνη, κυανού χρώματος και έφερε στο μέσο λευκό σταυρό που τη χώριζε σε τέσσερα ίσα μέρη και οι κεραίες του κατέληγαν στις τέσσερις πλευρές της σημαίας (Εικ. 15). Για το Ναυτικό καθορίστηκαν δύο τύποι, μία πολεμική και μία για τον εμπορικό στόλο. Η πολεμική ναυτική σημαία διαιρούνταν σε εννέα εναλλασσόμενες ισοπλατείς οριζόντιες ταινίες, πέντε κυανές και τέσσερις λευκές, και στην άνω εσωτερική γωνία της σχηματιζόταν κυανό τετράγωνο με λευκό σταυρό στη μέση, ακριβώς όπως και η σημερινή (Εικ. 16). Η σημαία των

Εικ. 17 : Αναπαράσταση της σημαίας των εμπορικών πλοίων (1822-1828)

εμπορικών πλοίων ήταν κυανού χρώματος και στην άνω εσωτερική γωνία υπήρχε λευκό τετράγωνο με κυανό σταυρό (Εικ. 17).

Αρχικά, η γαλανόλευκη σημαία δεν έτυχε καθολικής αποδοχής από τους οπλαρχηγούς λόγω του έντονου τοπικιστικού πνεύματος που τους χαρακτήριζε. Αυτό δικαιολογεί και τη μνεία που έγινε για τη σημαία

κατά την Γ΄ Εθνοσυνέλευση στην Τροιζήνα τον Μάιο του 1827, η οποία απλώς επικύρωσε τις αποφάσεις των Α΄ και Β΄ Εθνοσυνελεύσεων.

Για την επιλογή των σχημάτων και των χρωμάτων, καθώς και την αλληγορική τους σημασία, έχουν ειπωθεί ποικίλες και διαφορετικές γνώμες και εκδοχές, οι οποίες όμως αποτελούν υποθέσεις. Εξάλλου, στα επίσημα έγγραφα της εποχής ή μεταγενέστερα δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία που να αιτιολογούν την προτίμηση αυτών των χρωμάτων, του είδους και του σχήματος της σημαίας. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες από αυτές τις εκδοχές:

- το κυανό χρώμα συμβολίζει τον ουρανό και το λευκό τον αφρό των κυμάτων της θάλασσας που περιβάλλει τη χώρα μας.

- το λευκό συμβολίζει την αγνότητα του σκοπού των Ελλήνων και το κυανό υποδηλώνει τη θείκη παρέμβαση, αφού ο Θεός ενέπνευσε στο Έθνος τη μεγαλουργή ιδέα να αναλάβει και να φέρει σε αίσιο πέρας έναν άνισο αλλά δίκαιο αγώνα.

- τα χρώματα παραπέμπουν στη ναυτική βράκα (κυανό) και στη φουστανέλλα (λευκό)

- οι εννέα κυανές και λευκές οριζόντιες παράλληλες λωρίδες αντιπροσωπεύουν τις συλλαβές του «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ» ή συμβολίζουν τη θάλασσα και τους κυματισμούς της.

- η κυανόλευκη σημαία είναι όμοια με εκείνη του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά, την οποία υιοθέτησε αργότερα η κρητική οικογένεια των Καλλέργηδων στη διάρκεια του βενετο-τουρκικού πολέμου (1645-1669), με την προσθήκη της επιγραφής «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ».

Σύμφωνα με την άποψη του Σπυρίδωνα Τρικούπη, η μη επιλογή της σημαίας της Φιλικής Εταιρείας ή του Αλέξανδρου Υψηλάντη, ως Εθνικής Σημαίας από την Α΄ Εθνοσυνέλευση, αποσκοπούσε στη διάψευση των εσφαλμένων εντυπώσεων που είχαν δημιουργηθεί στις ευρωπαϊκές αυλές, και ιδιαίτερα στην Ιερά Συμμαχία, για τον σκοπό της Επανάστασης, την οποία θεωρούσαν ότι επρόκειτο για επαναστατικό κίνημα κάποιας μυστικής οργάνωσης με επιδίωξη την ανατροπή των υφιστάμενων πολιτικών και κοινωνικών συστημάτων στην περιοχή των Βαλκανίων.

Οι ποικίλες απόψεις και θέσεις, που επιχειρούν να αποκρυπτογραφήσουν τα σύμβολα της Ελληνικής Σημαίας, αποδεικνύουν την πολυδιάστατη σημασία και αξία που έχει το ιερότερο σύμβολο του Έθνους για κάθε Έλληνα.

Διάφορες Σημαίες της Νεότερης Εποχής

Στη διάρκεια των Κρητικών επαναστάσεων υψώθηκαν σημαίες που έφεραν ποικίλες επιγραφές που συναντάμε στην περίοδο της Επανάστασης, καθώς και άλλες, όπως «ΚΡΗΤΗ ΕΝΩΣΙΣ», «ΕΝΩΣΗ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ», κ.ά. οι οποίες εξέφραζαν με emphaticό τρόπο τον προαιώνιο πόθο του κρητικού λαού, την Ένωση της μεγαλονήσου με τη μητέρα Ελλάδα. Εκτός από τις επιγραφές, οι οποίες συνήθως ήταν ερυθρού χρώματος, απεικονίζονταν οι μορφές της Παναγίας, του Αγίου Γεωργίου και άλλων Αγίων. Αργότερα, η νεοσυσταθείσα Κρητική Πολιτεία (1899-1909) απέκτησε τη δική της σημαία, γαλάζιου χρώματος, με λευκό σταυρό στο μέσο, εκτός από το άνω εσωτερικό τετράγωνο που ήταν ερυθρό και εντός αυτού υπήρχε χρυσοκέντητο αστέρι (Εικ. 18). Αυτός ο τύπος της σημαίας κυμάτιζε κατά την άφιξη του πρίγκιπα Γεωργίου στο νησί στις 9 Δεκεμβρίου 1898 για να αναλάβει τα καθήκοντα του ύπατου αρμοστή.

Η Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης της 9ης Ιουλίου 1832 δεν προέβλεπε την ενσωμάτωση της Σάμου στο νεοσυσταθέν Ελληνικό κράτος. Η Σάμος ανακηρύχθηκε σε αυτόνομη Ηγεμονία φόρου υποτελής στον σουλτάνο τον Ιούλιο του 1834 και το καθεστώς της ρυθμιζόταν από τον «Προνομιακόν Χάρτην» της 10ης Δεκεμβρίου 1832. Ως Ηγεμονία έφερε δύο σημαίες, μία του καθεστώτος και μία για τα

Εικ. 18 : Η σημαία της Κρητικής Πολιτείας (1899-1909)

Εικ. 19 : Η σημαία της Ηγεμονίας της Σάμου

εμπορικά πλοία. Η σημαία της Ηγεμονίας ήταν χρώματος κυανού με ερυθρό σταυρό μέσα σε λευκό τρίγωνο, στο μέσο της σημαίας (Εικ. 19), ενώ εκείνη των εμπορικών πλοίων ήταν όμοια με την Εθνική Σημαία, με τη διαφορά ότι τα δύο άνω τετράγωνα ήταν ερυθρά και όχι γαλάζια.

Εικ. 20 : Η σημαία του ελληνικού εθελοντικού σώματος στον πόλεμο της Κριμαίας (1854)

Η σημαία του εθελοντικού σώματος του Παναγιώτη Δαγκλή, που πολέμησε για την απελευθέρωση της Ηπείρου, ήταν βαθύ κυανού χρώματος με λευκό σταυρό και την ένδειξη 1854.

Το ελληνικό εθελοντικό σώμα που έλαβε μέρος στον Κριμαϊκό Πόλεμο του 1854 έφερε σημαία λευκού χρώματος με σταυρό μέσα σε κυανό τετράγωνο και την επιγραφή «ΝΙΚΗ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ» (Εικ. 20).

Εικ. 21 : Λάβαρο του μακεδονομάχου Λουκά Παπαλουκά

Στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908) υψώθηκαν γαλανόλευκες σημαίες, σημαίες με τον δικέφαλο αετό και επιγραφές, όπως «ΑΜΥΝΕΣΘΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΣ», και λάβαρα (Εικ. 21).

Νόμοι και Διατάγματα που αφορούν στην Εθνική Σημαία

Από τη διακήρυξη της πολιτικής ύπαρξης του Ελληνικού Έθνους και την καθιέρωση της πρώτης επίσημης σημαίας του κράτους, σημειώθηκαν διάφορες τροποποιήσεις και αλλαγές όσον αφορά στον τύπο της σημαίας. Οι τροποποιήσεις αυτές αντανάκλυσαν την πολιτική διαδρομή του ελληνικού κράτους από τη σύστασή του μέχρι σήμερα.

Στις 30 Ιουλίου 1828, ο Κυβερνήτης της Ελλάδας, Ιωάννης Καποδίστριας, με το ψήφισμα ΙΒ΄, υπ' αριθ. 3529, εξομοίωσε τη σημαία των εμπορικών πλοίων με εκείνη των πολεμικών, ως αναγνώριση των πολύτιμων υπηρεσιών τους στον Αγώνα.

Στις 4 Απριλίου 1833, με Βασιλικό Διάταγμα (ΦΕΚ 21/3-6-1833, σ. 155) καθορίστηκε η μορφή της πολεμικής ναυτικής σημαίας (l' enseigne) και της εμπορικής σημαίας, η οποία, σε αντίθεση με την πολεμική, δεν έφερε τα παράσημα του κράτους. Αργότερα, στις 28 Αυγούστου 1858, με νέο ΒΔ (ΦΕΚ 41/13-9-1858, σ.σ. 267-269) καθορίστηκαν οι λεπτομέρειες για την κατασκευή, τις διαστάσεις και τη χρήση των διαφόρων διακριτικών που αφορούσαν αυτές τις δύο σημαίες.

Εικ. 22 : Κυανόλευκη σημαία με το βασιλικό θυρό του Γεωργίου Α΄

Η άφιξη του Γεωργίου Α΄ δεν επέφερε σημαντικές αλλαγές στη σημαία του κράτους. Με το ΒΔ

Εικ. 23 : Σημαία του Φρουρίου Φιρκά στα Χανιά

«Περί Σημαιών» (ΦΕΚ 5/3-2-1864, σ.σ. 16-17), στις 28 Δεκεμβρίου 1863, καθορίστηκε η σημαία να φέρει στο μέσο του σταυρού τα εμβλήματα του κράτους και τα οικόσημα της βασιλικής οικογένειας (Εικ. 22). Επίσης, οι σημαίες των ταγμάτων Πεζικού έφεραν τα εμβλήματα του κράτους, ενώ εκείνες του Πολεμικού

Ναυτικού και των Φρουρίων έφεραν το βασιλικό στέμμα, στο μέσο του σταυρού.

Στις 31 Μαΐου 1914, με ΒΔ (ΦΕΚ 175/30-6-1914, σ.σ. 933-936) καθορίστηκε, μεταξύ άλλων, η σημαία των Υπουργείων, Πρεσβειών, Δημόσιων και Δημοτικών καταστημάτων, η οποία ήταν όμοια με εκείνη των Φρουρίων (Εικ. 23). Επίσης, καθιερώθηκε η εμπορική ναυτική σημαία, η οποία ήταν πανομοιότυπη με την Εθνική, να αποτελεί τη μόνη επιτρεπόμενη σημαία που θα χρησιμοποιείται από τους ιδιώτες.

Στις 25 Μαρτίου 1924, η Δ΄ Συντακτική Συνέλευση αποφάσισε την έκπτωση της βασιλικής δυναστείας και την ανακήρυξη της Δημοκρατίας. Η πολιτειακή αλλαγή είχε αντίκτυπο και στην Εθνική Σημαία, από την οποία αφαιρέθηκαν τα βασιλικά σύμβολα. Αργότερα, στις 10 Οκτωβρίου 1935, η Ε΄ Εθνική Συνέλευση, στο πλαίσιο της κατάργησης της «αβασιλεύτου Δημοκρατίας», επανέφερε τα βασιλικά εμβλήματα στις σημαίες.

Η Επίσημη Εθνική Σημαία Σήμερα

Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας το 1974, εκδόθηκαν ο Νόμος 48/1975 (ΦΕΚ 108/7-6-1975, σ.σ. 617-618) και το Προεδρικό Διάταγμα 515/1975 (ΦΕΚ 170/13-8-1975, σ.1143), που καθόριζαν με λεπτομέρειες τις προδιαγραφές της σημαίας. Όμως, το 1978 εκδόθηκε ο Νόμος 851 «Περί της Εθνικής Σημαίας, των Πολεμικών Σημαιών και του Διακριτικού Σήματος του Προέδρου της Δημοκρατίας» (ΦΕΚ 233, τ. Α/21-12-1978, σ.σ. 2250-2252), ο οποίος καθορίζει ότι η Εθνική Σημαία είναι κυανόλευκη, αποτελείται από εννέα ισοπλατείς οριζόντιες λωρίδες, πέντε κυανές και τέσσερις λευκές, με εναλλαγή των χρωματικών τόνων, έτσι ώστε η πρώτη και η τελευταία λωρίδα να είναι κυανή. Στην άνω εσωτερική γωνία μέσα σε κυανό τετράγωνο υπάρχει λευκός σταυρός, οι κεραίες του οποίου εκτείνονται στις πλευρές του τετραγώνου (Εικ. 24). Η αναλογία πλάτους προς το μήκος της σημαίας είναι 2 προς 3. Ο κοντός είναι χρώματος λευκού και στην κεφαλή φέρει λευκή σφαίρα με σταυρό, όταν πρόκειται για σημαία στρατοπέδων, δημόσιων και δημοτικών αρχών κ.λπ. ή δίχως σταυρό για σημαία που επαίρεται από ιδιώτες, σε καταστήματα, γραφεία κ.λπ. Επίσης, καθορίστηκαν οκτώ μεγέθη σημαιών, πάλι ανάλογα με τη χρήση και τον προορισμό της κάθε μίας, και κυμαίνονται από 6,48x4,32 μ. μέχρι 0,27x0,18 μ. Ωστόσο,

Εικ. 24 : Η Ελληνική Σημαία όπως προβλέπεται από το Ν. 851/78

ρό για σημαία που επαίρεται από ιδιώτες, σε καταστήματα, γραφεία κ.λπ. Επίσης, καθορίστηκαν οκτώ μεγέθη σημαιών, πάλι ανάλογα με τη χρήση και τον προορισμό της κάθε μίας, και κυμαίνονται από 6,48x4,32 μ. μέχρι 0,27x0,18 μ. Ωστόσο,

το άρθρο 9 του Νόμου κατήργησε, μεταξύ άλλων, το άρθρο 1 του Νόμου 48/1975 και το ΠΔ 515/1975, και ουσιαστικά έθεσε εκτός ισχύος την Εθνική Σημαία όπως αυτή καθιερώθηκε από την Α΄ Εθνοσυνέλευση της 15ης Μαρτίου 1822 και ίσχυσε χωρίς σημαντικές μεταβολές μέχρι το 1978.

Η Ιστορία Ελληνικής Πολεμικής Σημαίας

Η πολεμική σημαία κατέχει ξεχωριστή θέση στη στρατιωτική ιστορία των λαών και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την τιμή και το γόητρο κάθε στρατιωτικού σώματος που δικαιούται να τη φέρει.

Από τη συγκρότηση των πρώτων ελληνικών τακτικών στρατιωτικών σωμάτων απονεμήθηκαν γαλανόλευκες σημαίες, οι οποίες αποτέλεσαν κατά κάποιο τρόπο τις πρώτες επίσημες πολεμικές σημαίες. Παρόμοιες σημαίες δόθηκαν και σε φιλελληνικά σώματα, όπως στη γερμανική Λεγεώνα ή διέθεταν δικές τους ξεχωριστές σημαίες, όπως εκείνη που είχε το ιππικό του Φαβιέρου.

Σημαντικός σταθμός για τις σημαίες των ταγμάτων Πεζικού και Ευζώνων ήταν τα διατάγματα της 9ης Απριλίου 1864 «Περί σημαιών» (ΦΕΚ 16/25-4-1864, σ. 85) και της 26ης Σεπτεμβρίου 1867 «Περί σημαίας των ταγμάτων του Πεζικού και των Ευζώνων» (ΦΕΚ 61/19-10-1867, σ. 700-701). Σύμφωνα με αυτά, οι σημαίες κατασκευάζονταν από κυανό μεταξωτό ύφασμα με χρυσά κρόσσια ολόγυρα, και έφεραν στο μέσο σταυρό από λευκό μεταξωτό ύφασμα, στο κέντρο του οποίου υπήρχε η μορφή του Αγίου Γεωργίου (Εικ. 25). Επίσης, καθορίζονταν οι διαστάσεις των διαφόρων μερών της σημαίας. Ειδικά για τις σημαίες των

Εικ. 25 : Πολεμική σημαία του 2/39 Συντάγματος Ευζώνων

Ευζωνικών ταγμάτων, αυτές ήταν όμοιες με εκείνες του Πεζικού, με τη μόνη διαφορά ότι στην επιφάνεια της σφαίρας, που κοσμούσε το άνω άκρο του κοντού της σημαίας, αναγραφόταν το γράμμα Ε αντί του γράμματος Π.

Στη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων ορισμένες από τις πολεμικές σημαίες έφεραν κεντητές επιγραφές με τα ονόματα των μαχών στις οποίες έλαβαν μέρος οι μονάδες τους (Εικ. 26). Επί βασιλείας Κωνσταντίνου Α΄ εκδόθηκε ΒΔ «Περί των Σημαιών του Βασιλείου της Ελλάδος και άλλων διακριτικών σημάτων» (ΦΕΚ 175/30-6-1914), το οποίο καθόριζε, μεταξύ άλλων, όπως μόνο τα συντάγματα Πεζικού και Ευζώνων από τα στρατιωτικά σώματα να φέρουν πολεμική σημαία.

Εικ. 26 : Πολεμική σημαία του 7ου Τάγματος Ευζώνων με κεντημένες επιγραφές μαχών στις οποίες έλαβε μέρος

Η Πολεμική Σημαία Σήμερα

Το 1980, εξεδόθη το Προεδρικό Διάταγμα 348 (ΦΕΚ 98, τ.Α/17-4-1980, σ.1486), το οποίο καθορίζει με λεπτομέρειες τις προδιαγραφές για την κατασκευή των πολεμικών σημαιών του Στρατού Ξηράς, της Πολεμικής Αεροπορίας και - μέχρι το 1984 - του Σώματος της Χωροφυλακής. Σύμφωνα με το διάταγμα αυτό, η πολεμική σημαία αποτελείται από κυανό ορθογώνιο τετράγωνο ύφασμα, πλευράς ενός μέτρου, με λευκό σταυρό, στο μέσο του οποίου, και από τις δύο πλευρές, απεικονίζεται η μορφή του προστάτη Αγίου του κάθε Κλάδου. Για τον Στρατό Ξηράς είναι ο Άγιος Γεώργιος, έφιππος να σκοτώνει τον δράκοντα, για την Πολεμική Αεροπορία ο Αρχάγγελος Μιχαήλ επί νεφών και η Αγία Ειρήνη για την Αστυνομία και τη Χωροφυλακή. Κατασκευάζεται από μεταξωτό ύφασμα και στις τρεις ελεύθερες πλευρές της φέρει επίχρυσα κρόσσια, μήκους 5 εκατοστών, που συμβολίζουν τις ψυχές που εμπιστεύεται η πατρίδα σε αυτή. Με τον ίδιο τρόπο κατασκευάζονται οι πολεμικές σημαίες της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων (ΣΝΔ) και

Εικ. 27 : Πολεμική σημαία του 9ου Συντάγματος Πεζικού

του Ναυτικού Αγήματος. Η σημαία του Πολεμικού Ναυτικού είναι όμοια με την Εθνική Σημαία. Ο κοντός της πολεμικής σημαίας είναι μήκους 2,30 μέτρων και φέρει επένδυση από βελούδινο ύφασμα, χρώματος βαθύ κυανού. Στο άνω άκρο του κοντού υπάρχει μεταλλική σφαίρα και επ' αυτής σταυρός. Η μεταλλική σφαίρα φέρει χαραγμένη την ταυτότητα της μονάδας στην οποία ανήκει

Εικ. 28 : Πολεμική σημαία του
1ου Συντάγματος Πεζικού

η σημαία. Δύο χρυσόχρωμα μεταξωτά κορδόνια, μήκους 1,5 μέτρων, τα οποία απολήγουν σε θυσάνους, ίδιου νήματος με τα κορδόνια, κρέμονται από τη βάση της σφαίρας (Εικ. 27,28).

Από τις μονάδες του Στρατού, της Αεροπορίας και του Ναυτικού απονέμεται πολεμική σημαία μόνο σ' εκείνες στις οποίες ανατίθεται πολεμική αποστολή, απόρροια της οποίας είναι η εμπλοκή σε μάχη εξ επαφής με τον εχθρό. Το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ) καθορίζει τις μονάδες αυτές και η απονομή της πολεμικής σημαίας γίνεται με Προεδρικό Διάταγμα.

Στον Στρατό Ξηράς, πολεμική σημαία απονέμεται στις μονάδες ελιγμού, δηλαδή τις ταξιαρχίες Πεζικού και Τεθωρακισμένων, τα συντάγματα Πεζικού, Ευζώνων, Καταδρομών, Πεζοναυτών και Αλεξιπρωτιστών, τη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων (ΣΣΕ) και την Προεδρική Φρουρά. Ειδικά για το Όπλο του Πυροβολικού, αντί της πολεμικής σημαίας, τα πυροβόλα είναι η «σημαία» του Όπλου και γι' αυτό δεν εγκαταλείπονται ποτέ στο πεδίο της μάχης.

Στην Πολεμική Αεροπορία, απονέμεται στις πτέρυγες και σημαρχίες Μάχης, και στη Σχολή Ικάρων. Τέλος, όσον αφορά στο Πολεμικό Ναυτικό, πολεμική σημαία απονέμεται στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων (ΣΝΔ), στο Ναυτικό Άγημα και στα πολεμικά πλοία. Πολεμική σημαία έχει απονεμηθεί και στην Ελληνική Αστυνομία, και την οποία φέρει η Σχολή Αξιωματικών.

Στην Πολεμική Αεροπορία, απονέμεται στις πτέρυγες και σημαρχίες Μάχης, και στη Σχολή Ικάρων. Τέλος, όσον αφορά στο Πολεμικό Ναυτικό, πολεμική σημαία απονέμεται στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων (ΣΝΔ), στο Ναυτικό Άγημα και στα πολεμικά πλοία. Πολεμική σημαία έχει απονεμηθεί και στην Ελληνική Αστυνομία, και την οποία φέρει η Σχολή Αξιωματικών.

Το 1985, με την υπ' αριθ. Φ.463.11/362353/Σ.930/20-3-1985/ΓΕΕΘΑ (Στρατιωτικό Δελτίο Ν-Δ-Α αριθ. 5) απόφαση του Υπουργού Αναπληρωτού Εθνικής Άμυνας ρυθμίζονται οι

λεπτομέρειες για τα μεγέθη της Εθνικής Σημαίας και τις διαστάσεις της σφαίρας και του σταυρού, που επαίρονται από τις μονάδες και τις υπηρεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων. Συγκεκριμένα, κάθε στρατόπεδο φέρει μία μόνο σημαία, ανεξάρτητα από τον αριθμό των μονάδων που είναι εγκατεστημένες, ενώ οι μονάδες που είναι εγκατεστημένες σε μεμονωμένα κτήρια, όπως π.χ. η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, μπορούν να φέρουν σημαία. Επίσης, για όλες τις μονάδες προβλέπεται σημαία θυέλλης σε ημέρες σφοδρών ανέμων.

Η πολεμική σημαία ηγείται της μονάδας που τη φέρει στο πεδίο της μάχης και σε περίπτωση απώλειάς της καταρρακώνεται η τιμή και το ηθικό του στρατιωτικού σώματος, ενώ δεν δικαιούται να φέρει άλλη εκτός και αν κυριεύσει εχθρική σημαία. Επίσης, χρησιμοποιείται σε επίσημες τελετές π.χ. παρελάσεις, ορκωμοσίες κ.λπ. κατά τις οποίες ο σημαιοφόρος συνοδεύεται από τιμητική φρουρά. Οι πολεμικές σημαίες, όταν δεν χρησιμοποιούνται, φυλάσσονται σε κατάλληλο χώρο με την ευθύνη και μέριμνα των διοικητών μονάδων στις οποίες ανήκουν.

Ελαφρό σώμα Πεζικού φέρει τη γαλανόλευκη σημαία σε στρατιωτικές ασκήσεις (Υδατογραφία L. Köllnberger, 1835)

Γενικές Διατάξεις περί Σημαίας

Η έπαρση της σημαίας τελείται κάθε μέρα στις 0800 και παραμένει στη θέση της μέχρι τη δύση του ηλίου. Στη διάρκεια των αθλητικών εκδηλώσεων παραμένει σ' έπαρση, ενώ στη διάρκεια εθνικού ή θρησκευτικού πένθους, οι σημαίες κυματίζουν μεσίστιες. Κατά τον εορτασμό εθνικών και τοπικών επετείων, ο σημαιοστολισμός διατηρείται και κατά τη νύχτα, εφόσον ο εορτασμός διαρκεί περισσότερες από μία ημέρες.

Κατά την έπαρση, υποστολή ή διέλευση της Εθνικής ή πολεμικής σημαίας με τη συνοδεία τιμητικής φρουράς, όλοι οφείλουν να στραφούν προς το μέρος της, να λάβουν τη στάση προσοχής και να αποδώσουν τον απαιτούμενο χαιρετισμό μέχρι την ολοκλήρωσή της. Ειδικά, για το στρατιωτικό προσωπικό, οφείλει να αποδώσει τον δέοντα σεβασμό και χαιρετισμό, σύμφωνα με τα άρθρα 16 (§11-16, σ. 20) και 18 (§2α, σ. 23) του Στρατιωτικού Κανονισμού (ΣΚ 20-1), ενώ λαμβάνεται ως σοβαρό πειθαρχικό παράπτωμα (άρθρο 63, §2γ(6), ΣΚ 20-1, σ. 61) η μη απονομή του οφειλόμενου χαιρετισμού στη σημαία και στα θρησκευτικά σύμβολα. Στη διάρκεια παρελάσεων, που πραγματοποιούνται εντός συνόρων, με την παρουσία άλλων σημαιών, η Εθνική Σημαία τοποθετείται στο δεξιό αυτών των σημαιών, ενώ παρουσία λαβάρων, τοποθετείται μπροστά και στο μέσο αυτών. Οι σημαίες ξένων κρατών πρέπει να έχουν τις ίδιες διαστάσεις με την Εθνική Σημαία, όταν επαίρονται σε εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στο εσωτερικό της χώρας.

Η Εθνική Σημαία απαγορεύεται να φέρει διακριτικά οργανώσεων, σωματείων, ιδρυμάτων κ.λπ. ή οποιαδήποτε άλλη παράσταση που αλλοιώνει το σχήμα της. Απαγορεύεται η χρησιμοποίησή της ως αντιπροσωπευτικό σύμβολο διαφόρων οργανώσεων, σωματείων και συλλόγων. Απαγορεύεται να ακουμπάει στο έδαφος και να αναρτάται σε εξώστες και παράθυρα χωρίς κοντό. Δεν αποτελεί αντικείμενο προς εμπορική εκμετάλλευση, όπως συμβαίνει κατά κόρον στη διάρκεια αθλητικών αγώνων π.χ. ποδοσφαιρικοί αγώνες Εθνικών Ομάδων, όπου βλέπουμε το ιερότερο σύμβολο του Ελληνικού Έθνους τυπωμένο στα πιο απίθανα σημεία ή προϊόντα π.χ. παπούτσια, μπλουζάκια κ.λπ. Όταν παλαιώσει ή καταστραφεί, δεν καταλήγει στα απορρίμματα, αλλά καίγεται.

Η πολιτεία έχει θεσπίσει νόμους και διατάξεις που προβλέπουν την τιμωρία για τους παραβάτες. Σύμφωνα με το άρθρο 8 του Νόμου 851/1978, οι παραβάτες τιμωρούνται με κράτηση δύο (2) μηνών ή επιβολή προστίμου ή και τα δύο, εφόσον με άλλες διατάξεις δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα, όποιος αφαιρεί, καταστρέφει, παραμορφώνει ή ρυπαίνει την Εθνική Σημαία ή έμβλημα της κυριαρχίας του ελληνικού κράτους τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών, και με το άρθρο 155 προβλέπεται φυλάκιση μέχρι έξι (6) μηνών ή χρηματικό πρόστιμο όσων προσβάλλουν, καταστρέφουν ή ρυπαίνουν σημαίες και εμβλήματα ξένων κρατών που έχουν αναγνωριστεί επίσημα από την Ελλάδα και τελούν σε ειρήνη. Η δίωξη ασκείται μόνο ύστερα από αίτηση της ξένης κυβέρνησης.

Επίλογος

Χρέος του καθενός από εμάς είναι να γνωρίζουμε τι γιορτάζουμε, τι τιμούμε και γιατί, κάθε φορά που η γαλανόλευκη επαίρεται ή παρελαύνει επίσημα. Η θυσία του νεαρού Κύπριου Σολωμού Σολωμού για να δει τη σημαία της πατρίδας του να κυματίζει και πάλι στο κατεχόμενο από τον Αττίλα κυπριακό έδαφος αποτελεί έμπνευση για όλους εκείνους που επιλέγουν να βαδίσουν στα χνάρια του και αγωνίζονται να διατηρήσουν τις αξίες και τα ιδανικά που γέννησε αυτός ο τόπος. Η παράδοση της Εθνικής Σημαίας στο έλεος της φωτιάς στη διάρκεια των εορτασμών του Πολυτεχνείου από μια μερίδα ανεγκέφαλων και ανιστόρητων «πολιτών», θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο καταπολεμούν το σύστημα, σίγουρα δεν συνάδει με την ιστορία, τους αγώνες, τις θυσίες και την προσφορά της Ελλάδας στον παγκόσμιο πολιτισμό.

Βιώνουμε μία εποχή στην οποία οι ισορροπίες και οι ανακατατάξεις διαδέχονται η μία την άλλη με ταχύτατους και απροσδιόριστους ρυθμούς. Μέσα σ' έναν κυκεώνα προκλήσεων και ανατροπών, ελάχιστες αξίες και θεσμοί, σύμβολα και ιδέες παραμένουν χωρίς να αλλοιωθούν. Σ' αυτά ανήκει και η σημαία, η οποία κατέχει, μαζί με τη θρησκευτική πίστη, ξεχωριστή θέση στην ιστορία, στη ψυχή και την ύπαρξη κάθε λαού. Η Εθνική Σημαία, όποια μορφή και αν είχε, συμβόλιζε και συμβολίζει την αδιάκοπη, με ελάχιστες εξαιρέσεις, πορεία του πολιτισμού, της ιστορίας και της παράδοσης του Ελληνικού Έθνους μέσα στο χρόνο. Στο σύμβολο του σταυρού, στις γαλάζιες και λευκές ταινίες της ενσαρκώνεται η ιδέα της πατρίδας και τα ιδανικά του Έλληνα. Η γαλανόλευκη ηγήθηκε των

αγώνων του Στρατού Ξηράς στην ελληνική επικράτεια, αλλά και στη Μικρά Ασία, στη Μέση Ανατολή, στην Ιταλία, στην Κορέα, στο Κοσσυφοπέδιο και αλλού. Κυματίζει στις ελληνικές και ξένες θάλασσες, και στο γαλάζιο ελληνικό ουρανό, σηματοδοτώντας την εθνική και πολιτική ύπαρξη μας.

Τελετή παράδοσης - παραλαβής της πολεμικής σημαίας της Σχολής Ευελπίδων

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελής Κ. Δημήτριος, *Ελληνική Σημαία (480 π.Χ. – 2000 μ.Χ.)*, Αθήνα, Εκδόσεις Προσκήνιο, 2001.
2. Γιαννόπουλος Νικόλαος, «Οι Σημαίες της Επανάστασης, οι «Πνοές» της Ελευθερίας, 1821», *Στρατιωτική Ιστορία*, τ.87, Εκδόσεις Περισκόπιο, 2003, σ.σ. 18-27.
3. *Ελληνικές Σημαίες, Σήματα – Εμβλήματα*, Αθήνα, Εκδόσεις «Ηλίας Κοκκώνης», 1997.
4. Ζαφειρίου Νικόλαος, *Η Ελληνική Σημαία από τους αρχαίους χρόνους έως σήμερα* (φωτογραφική αναπαραγωγή της επαυξημένης έκδοσης του 1947), Αθήνα, Εκδόσεις Ελευθερη Σκέψις, 1995.
5. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, *Σημαίες Ελευθερίας (Συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου)*, Αθήνα, 1996.
6. Στρατιωτικός Κανονισμός 20-1, *Γενικός Κανονισμός Υπηρεσίας στο Στρατό*, Αθήνα, ΤΥΕΣ, 1984, σ.σ. 20, 23, 61.
7. Υπουργείο Ναυτικών, *Αι σημαίαι του κράτους και τα άλλα διακριτικά σήματα*, Αθήνα, Εθνικό Τυπογραφείο, 1914.
8. Χατζηλύρας Αλεξάνδρος – Μιχαήλ, «Η Ελληνική Σημαία. Η ιστορία και οι παραλλαγές της κατά την Επανάσταση – Η σημασία και η καθιέρωσή της», *Στρατιωτική Επιθεώρηση*, τεύχος Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου 2003, ΤΥΕΣ, σ.σ. 27-61.

ΝΟΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

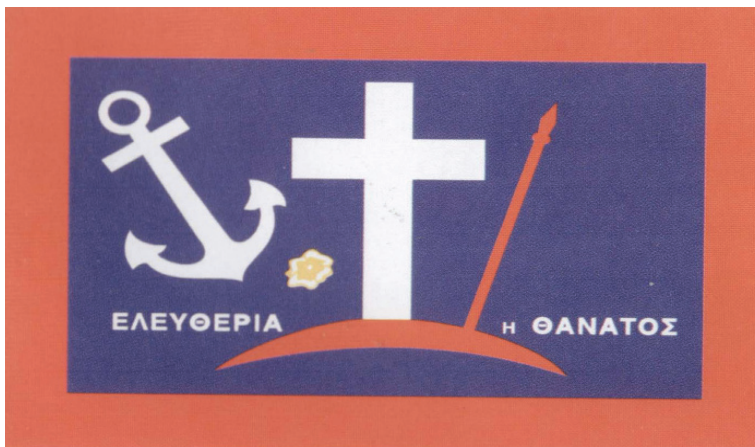
1. Διάταγμα 540/15-3-1822 της Α΄ Εθνοσυνέλευσης.
2. Διάταγμα «Περί της πολεμικής και εμπορικής σημαίας του Βασιλείου» της 4-4-1833 (ΦΕΚ 21/3-6-1833).
3. Διάταγμα «Περί της Ελληνικής πολεμικής και εμπορικής σημαίας» της 28-8-1858 (ΦΕΚ 41/13-9-1858).
4. Διάταγμα «Περί Σημαιών» της 28-12-1863 (ΦΕΚ 5/3-2-1864).
5. Διάταγμα «Περί σημαιών» της 9-4-1864 (ΦΕΚ 16/25-4-1864).
6. Διάταγμα «Περί σημαίας των ταγμάτων του Πεζικού και των Ευζώνων» της 26-9-1867 (ΦΕΚ 61/19-10-1867).
7. Διάταγμα «Περί των Σημαιών του Βασιλείου της Ελλάδος και άλλων διακριτικών σημάτων» της 31-5-1914 (ΦΕΚ 175/30-6/1914).
8. Ν. 48/1975 «Περί της Εθνικής Σημαίας της Ελλάδος» της 7-6-1975 (ΦΕΚ 108/7-6-1975).
9. Π.Δ. 515/1975 «Περί ρυθμίσεως λεπτομερειών αφορωσών εις την μορφήν της Εθνικής Σημαίας της Ελλάδος» της 5-8-1975 (ΦΕΚ 170/13-8-1975).
10. Ν. 851/1978 «Περί της Εθνικής Σημαίας, των Πολεμικών Σημαιών και του Διακριτικού Σήματος του Προέδρου της Δημοκρατίας» της 21-12-1978 (ΦΕΚ 233, τ.Α/21-12-1978).
11. Π.Δ. 348/1980 «Περί Πολεμικών Σημαιών των Ενόπλων Δυνάμεων και του Σώματος της Χωροφυλακής» της 17-4-1980 (ΦΕΚ 98, τ.Α/17-4-1980).

12. Φ.463.11/362354/Σ.931/20-3-85/ΓΕΕΘΑ/1ηΜΕΟ/Δ1/2 (Στρατιωτικό Δελτίο Ν-Δ-Α, αριθ. 5) «Περί καθορισμού μεγεθών της Εθνικής Σημαίας και των διαστάσεων της σφαίρας και του Σταυρού, που επαίρεται στις Μονάδες και Υπηρεσίες των Ενόπλων Δυνάμεων».

ΠΗΓΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

1. *Ελληνικές Σημαίες, Σήματα – Εμβλήματα*, Αθήνα, Εκδόσεις «Ηλίας Κοκκώνης», 1997.
2. Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος, *Σημαίες Ελευθερίας (Συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου)*, Αθήνα, 1996.
3. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ.Γ1-Γ2, Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών, 2000.
4. Ιστοσελίδα της Στρατιωτικής Σχολής Ευελπίδων (www.sse.gr).

Λάβαρα και Σημαίες της Νεότερης Ελλάδας

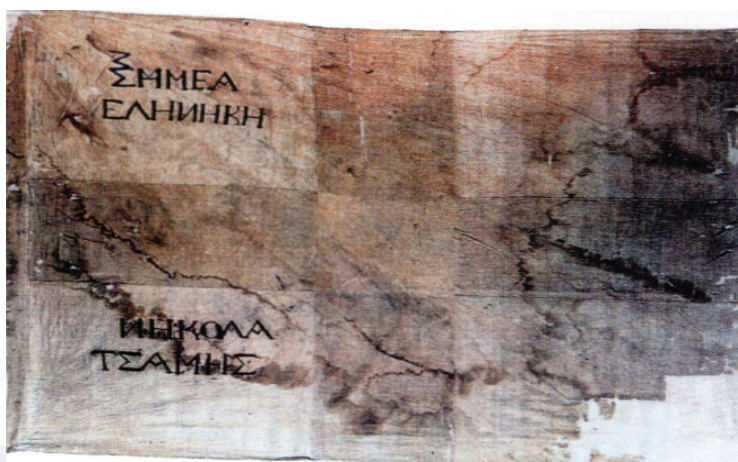
Αναπαράσταση της σημαίας της Σάμου. Υψώθηκε στο Βαθύ στις 17 Απριλίου 1821.

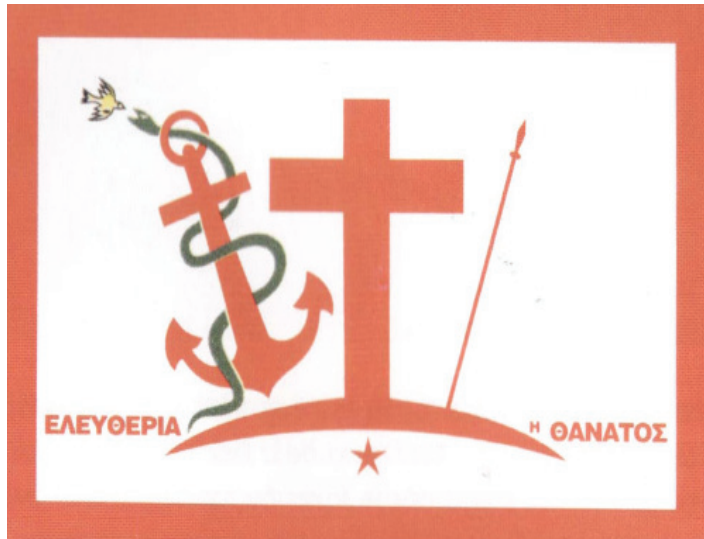
Αναπαράσταση της επαναστατικής σημαίας του Ανδρέα Μιαούλη

Το παραπέτασμα της ωραίας πύλης της Μονής της Αγίας Λαύρας χρησιμοποιήθηκε ως λάβαρο από τους Καλαβρυτινούς επαναστάτες

Σημαία Μακεδόνων αγωνιστών του 1821 με την επιγραφή «ΣΗΜΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ» και το όνομα του καπετάνιου «ΝΗΚΟΛΑ ΤΣΑΜΗΣ»

Αναπαράσταση της σημαίας των Ψαρών

Υπόδειγμα της σημαίας που σχεδιάστηκε από το γιατρό Θωδιδή στην Κωνσταντινούπολη για την υπό ίδρυση Δημοκρατία του Πόντου

Κυανόλευκη σημαία της Αυτονομίας Ηπείρου
από το Αργυρόκαστρο (1914)

Λάβαρο από την Βόρειο Ήπειρο. Στο μέσο φέρει κυανό
σταυρό

Σημαία του μακεδονομάχου Ηλία Δεληγιαννάκη, με τον δικέφαλο αετό και την επιγραφή ΑΜΥΝΕΣΘΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΣ

Σημαία με τα σύμβολα της Φιλικής Εταιρίας, που ύψωσε ο Γεώργιος Σισίνης στην Ήλιδα το 1821

Αναπαράσταση της επαναστατικής σημαίας του Ανδρέα Λόντου, με την οποία εισήλθε στην πόλη της Πάτρας το 1821

Σημαία της Ύδρας με σύμβολα της Φιλικής Εταιρίας

Σημαία των Σπετσών με την επιγραφή ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ

Κυανόλευκη σημαία της εποχής του Όθωνα

Η ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΥΕΛΠΙΔΩΝ